

राज्यातील सर्व जिल्हा कोषागार कार्यालये
आणि प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई
यांच्याकडे शिल्लक असलेल्या परंतु,
वापरयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन
करण्याबाबत...

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक: मुद्रांक-२०१५/१५८६/प्र.क्र.५०६/म-१
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : ०३ नोव्हेंबर, २०२३

वाचा:- १) नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे पत्र क्र.का.७/नोंमनि/मुद्रांक निर्लेखन/
५१३/१६, दि १२ एप्रिल, २०२३.

प्रस्तावना:-

मुंबई मुद्रांक नियमपुस्तिकेमधील स्थानिक शासनाने केलेल्या नियमामधील मुद्रांकांचा पुरवठा, सुरक्षित ताबा आणि विक्री यासंबंधीचे दुय्यम नियम मधील तीन- खराब झालेल्या, रद्द करण्यात आलेल्या आणि अनुपयोगी अशा मुद्रांकांची विल्हेवाट यातील नियम क्र.२१ ते २३ मध्ये खराब झालेल्या, रद्द केलेल्या आणि अनुपयोगी मुद्रांकांच्या निर्लेखनाबाबत पद्धती विषय करण्यात आली आहे. परंतु, विक्री न होण्यासारख्या वापरात नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन प्रथमच करण्यात येत आहे. त्यामुळे अशा प्रकारच्या मुद्रांक साठ्याचे निर्लेखन करण्याबाबत सध्या नियमात तरतूद अस्तित्वात नाही. परंतु, मुंबई मुद्रांक नियमपुस्तिकेमधील-मुद्रांकांचा पुरवठा आणि वितरण यासंबंधी नियम मधील भाग-३ क- अनुपयोगी आणि अप्रचलित मुद्रांकांची विल्हेवाट Disposal of Unserviceable and obsolete Stamps) नियम क्र.४७ मध्ये राज्य शासनाची संपत्ती असलेले जे अप्रचलित, अनुपयोगी किंवा खराब झालेले आहेत किंवा परतावा भरल्यानंतर रद्द करण्यात आले आहे अशा डाकेतर मुद्रांकांची (नॉन पोस्टल स्टॅम्प) विल्हेवाट लावण्यासाठी, राज्य शासन महालेखापालाशी विचारविनिमय करून नियम विहित करेल असे नमूद आहे.

०२. उक्त तरतुदीस अनुलक्षून नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी शासनास त्यांच्या दि.१२ एप्रिल, २०२३ रोजीच्या पत्रान्वये केलेल्या विनंतीच्या अनुषंगाने सद्यस्थितीत राज्यातील सर्व जिल्हा कोषागार कार्यालये आणि प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई यांच्याकडे शिल्लक असलेल्या परंतु, वापरयोग्य नसलेल्या अशा एकूण रु.७,५३,५६,६५६.५३/- (अक्षरी एकूण सात कोटी त्रेपन्न लाख छप्पन्न हजार सहाशे छप्पन्न रुपये आणि त्रेपन्न पैसे फक्त) इतके उत्पादन मूल्य (छपाई खर्च) असलेल्या अशा मुद्रांकांद्वारे भविष्यात गैरव्यवहार तथा गैरवापर होण्याची शक्यता नाकारता येत नसल्याने तसेच, राज्य शासनाचे नोंदणी व मुद्रांक विभागातील महसूली जमेचे सर्व आर्थिक व्यवहार हे ऑनलाईन ग्रास प्रणालीद्वारे करण्याचे धोरण पाहता, शिल्लक असलेल्या परंतु वापरयोग्य नसलेल्या उक्त मुद्रांकांचे निर्लेखन तथा विल्हेवाट लावण्यास शासन मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी शासनास त्यांच्या दि.१२ एप्रिल, २०२३ रोजीच्या पत्रान्वये केलेल्या विनंतीस अनुलक्षून सद्यस्थितीत राज्यातील सर्व जिल्हा कोषागार कार्यालये आणि प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई यांच्याकडे शिल्लक असलेल्या परंतु, वापरयोग्य नसलेल्या अशा एकूण

रु.७,५३,५६,६५६.५३/- (अक्षरी एकूण सात कोटी त्रेपन्न लाख छप्पन्न हजार सहाशे छप्पन्न रुपये आणि त्रेपन्न पैसे फक्त) इतके उत्पादन मूल्य (छपाई खर्च) असलेल्या मुद्रांकाचे निर्लेखन करण्याच्या अनुषंगाने शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

०२. नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी त्यांच्या दि.१२ एप्रिल, २०२३ रोजीच्या पत्र क्र.का-७/नोंमिन/मुद्रांक निर्लेखन/४०४/२०२३ नुसार कळविल्याप्रमाणे शिल्लक असलेल्या परंतु विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकाचा तथा निर्लेखित करावयाच्या मुद्रांकाचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे,

तक्ता क्र.	निर्लेखित करावयाच्या लेबल व मुद्रांक पेपर्सची संख्या	निर्लेखित करावयाचे विविध प्रकारचे मुद्रांकांचे दर्शनी मूल्य रुपये	निर्लेखित करावयाच्या मुद्रांक साठ्याचे एकूण उत्पादन मूल्य रक्कम (छपाई खर्च)	एकूण (३ + ४)
१	२	३	४	५
१	११,८४,२९९	२४,३३,०५१.२५	२,२२,०४७.३१	२६,५५,०९८.५६
२	१,४८,६९,६८०	२२,२८,२६,९८१.३०	६,४६,१५०.४३	२२,३४,७३,१३१.७३
३	६८,६४६	११,७५,६०,२४३.६०	३,४८,३१०.००	११,७९,०८,५५३.६०
४	१,९९,२६,३४१	१५६,१३,०८,९७५.०५	११,०३,३५५.३७	१५६,२४,१२,३३०.४२
५	५३,३४,५१८	२६८६,०३,६५,०००.००	६,९२,७७,३५५.८७	२६९२,९६,४२,३५५.८७
६	४,२५,९९३	५,५७,३६,१४२.५०	१२,५५,६६४.४३	५,६९,९१,८०६.९३
७	५,०५,९१,७३७	१५७,५३,२२,६७८.८५	२५,०३,७७३.१२	१५७,७८,२६,४५१.९७
एकूण	९,२४,०१,२१४	३०३९,५५,५३,०७२.५५	७,५३,५६,६५६.५३	३०४७,०९,०९,७२९.०८
दर्शनी मूल्य रक्कम अक्षरी रुपये- तीन हजार एकोणचाळीस कोटी पंचावन्न लाख त्रेपन्न हजार बहात्तर रुपये आणि पंचावन्न पैसे फक्त				
उत्पादन मूल्य (छपाई खर्च) अक्षरी रुपये- सात कोटी त्रेपन्न लाख छप्पन्न हजार सहाशे छप्पन्न रुपये आणि त्रेपन्न पैसे फक्त				

०३. थोडक्यात, तक्ता क्र. १ ते ७ मधील एकूण गोषवारा प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई व सर्व कोषागार कार्यालयामधील मुद्रांक निर्लेखनासाठी मुद्रांकांचे पेपर व लेबल्सचे एकूण दर्शनी मूल्य रक्कम रु. ३०३९,५५,५३,०७२.५५ (अक्षरी रक्कम रुपये- तीन हजार एकोणचाळीस कोटी पंचावन्न लाख त्रेपन्न हजार बहात्तर रुपये आणि पंचावन्न पैसे फक्त) इतके आहे. तर, त्यावरील छपाई खर्च तथा त्याचे उत्पादन मूल्य रु. ७,५३,५६,६५६.५३ (अक्षरी रुपये- सात कोटी त्रेपन्न लाख छप्पन्न हजार सहाशे छप्पन्न रुपये आणि त्रेपन्न पैसे फक्त) इतके आहे.

०४. नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी विनंती केल्यानुसार महाराष्ट्र राज्यामध्ये सद्यःस्थितीत राज्यातील सर्व कोषागारे व प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई यांचेकडे शिल्लक असलेल्या परंतु विक्रीयोग्य नसलेल्या अशा एकूण रु. ७,५३,५६,६५६.५३/- (अक्षरी रुपये- सात कोटी त्रेपन्न लाख छप्पन्न हजार

सहाशे छपन्न फक्त) इतके उत्पादन मुल्य (छपाई खर्च) असलेल्या मुद्रांकाचे निर्लेखन करण्यास वित्त विभागाने सहमती दर्शविली आहे.

०५. वित्त विभागाने दिलेल्या सहमतीस अनुलक्षून महाराष्ट्र राज्यामध्ये सद्यःस्थितीत राज्यातील सर्व कोषागारे व प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई यांचेकडे शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन करण्याच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्याच्या सूचना देण्यात येत आहेत:-

- १) नोंदणी व मुद्रांक विभागांतर्गत एकंदरीत प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई तसेच, राज्यातील सर्व जिल्हा कोषागार कार्यालयांमध्ये शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्री योग्य नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन करण्यासाठी नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे तथा मुख्य नियंत्रक महसूल प्राधिकारी, महाराष्ट्र राज्य यांना सक्षम प्राधिकारी म्हणून घोषित करण्यात यावे.
- २) नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे तथा मुख्य नियंत्रक महसूल प्राधिकारी, महाराष्ट्र राज्य यांनी मुंबई मुद्रांक नियम पुस्तिकेतील प्रचलित तरतुदींच्या अधिन राहून शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन करण्याची संपूर्ण कार्यवाही त्यांच्या नियंत्रणाखाली पार पाडावी. त्याकरिता, कार्यपद्धती विहित करावी.
- ३) उक्त प्रमाणे शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन करण्यासाठी जिल्हास्तरावर खालीलप्रमाणे “जिल्हा मुद्रांक निर्लेखन समिती” गठीत करण्यात यावी.

अ.क्र.	पदनाम	हुद्दा
१.	संबंधित जिल्ह्याचे सह जिल्हा निबंधक (वर्ग-१) तथा मुद्रांक जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२.	कोषागार अधिकारी	सदस्य
३.	अपर कोषागार अधिकारी	सदस्य सचिव

- ४) तर, प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई येथील कार्यालयामध्ये शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांचे निर्लेखन करण्यासाठी उक्त कार्यालयामध्ये खालीलप्रमाणे “प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई मुद्रांक निर्लेखन समिती” गठीत करण्यात यावी.

अ.क्र.	पदनाम	हुद्दा
१.	मुद्रांक जिल्हाधिकारी, मुंबई शहर	अध्यक्ष
२.	कोषागार अधिकारी, प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई	सदस्य
३.	अपर कोषागार अधिकारी, प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई	सदस्य सचिव

- ५) प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई सह जिल्हानिहाय संबंधित गठीत निर्लेखन समितीच्या अनुषंगाने समितीतील सदस्यांच्या नाव व पदनामाचा अंतर्भाव करून स्वयंस्पष्ट असे कार्यालयीन आदेश नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी तातडीने निर्गमित करावेत. उक्त प्रमाणे कार्यालयीन आदेश निर्गमित केल्यानंतर त्यामध्ये कोणत्याही परिस्थितीत बदल करण्यात येवू नये. उक्त आदेशामध्ये बदल करण्यासाठी कोणत्याही संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांनी कसल्याही प्रकारची विनंती किंवा दबाव आणल्यास संबंधितांवर तातडीने महाराष्ट्र नागरी

- सेवा नियमातील तरतुदीनुसार कारवाई प्रस्तावित करण्याची कार्यवाही नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी पार पाडावी.
- ६) संबंधित कार्यालयामधील निर्लेखन करावयाच्या शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांची तथा मुद्रांक साठ्याची (प्रत्येक मुद्रांकाचे दर्शनीमूल्य व उत्पादन मूल्य नोंदवून) तपशीलवार यादी प्रथमतः तयार करण्यात येऊन त्यावर वर नमूद संबंधित निर्लेखन समितीच्या सर्व सदस्यांनी नाव व पदनाम आणि पदनामाच्या शिक्क्यासह निळ्या शाईच्या बॉल पेनने स्वाक्षरी करावी.
- ७) संबंधित कार्यालयामधील निर्लेखन करावयाच्या शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांची तथा मुद्रांक साठ्याचे निर्लेखन हे, उक्त प्रत्येक मुद्रांकाचे कटिंगद्वारे बारीक-बारीक तुकडे करून उक्त तुकडे जाळून नष्ट करावेत.
- ८) संबंधित निर्लेखन समितीने उक्त मुद्रांकाचे निर्लेखन व्हिडीओ रेकॉर्डिंगमध्ये करावे. उक्त व्हिडीओ रेकॉर्डिंगची चित्रफित ही वर नमूद संबंधित निर्लेखन समितीच्या सर्व सदस्यांनी नाव व पदनाम आणि पदनामाच्या शिक्क्यासह निळ्या शाईच्या बॉल पेनने स्वाक्षरी केलेल्या अहवालासह नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या कार्यालयात कायमस्वरूपी जतन करून ठेवण्यात यावी.
- ९) संबंधित कार्यालयामधील निर्लेखन करावयाच्या शिल्लक असलेल्या परंतु, विक्रीयोग्य नसलेल्या मुद्रांकांची तथा मुद्रांक साठ्यातील निर्लेखित केलेल्या मुद्रांकाचा तपशीलवार अहवाल नाशन प्रमाणपत्रासह (उक्त नाशनपत्रावर आणि अहवालावर) संबंधित निर्लेखन समितीच्या सर्व सदस्यांनी नाव व पदनाम आणि पदनामाच्या शिक्क्यासह निळ्या शाईच्या बॉल पेनने स्वाक्षरी करून नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्यामार्फत महालेखापाल मुंबई/नागपूर व संचालक, संचालनालय, लेखा व कोषागारे, मुंबई यांना सत्वर सादर करावा.
- १०) कोणत्याही परिस्थितीत मुंबई मुद्रांक नियम पुस्तिकेतील कोणत्याही नियमांचा भंग होणार नाही, याची खबरदारी संबंधित निर्लेखन समितीच्या अध्यक्ष, सदस्य व सदस्य सचिव यांनी घ्यावी.
- ११) कोणत्याही परिस्थितीत नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी शासनास त्यांच्या दि.१२ एप्रिल, २०२३ रोजीच्या पत्रान्वये कळविल्यानुसार महाराष्ट्र राज्यामध्ये सद्यःस्थितीत राज्यातील सर्व कोषागारे व प्रधान मुद्रांक कार्यालय, मुंबई यांचेकडे शिल्लक असलेल्या परंतु वापरण्यायोग्य नसलेल्या मुद्रांकाचा एकही पेपर किंवा लेबल निर्लेखित करण्यास शिल्लक राहता कामा नये, याची संपूर्णतः खबरदारी संबंधित गठीत निर्लेखन समितीने घेणे आवश्यक तथा क्रमप्राप्त आहे.
- १२) निर्लेखनानंतर देखील असा मुद्रांकाचा पेपर किंवा लेबल आढळून आल्यास किंवा त्याचा गैरवापर झाला असल्याची बाब शासनाच्या कोणत्याही प्रकारे निदर्शनास आल्यास त्याकरिता संबंधित निर्लेखन समितीच्या अध्यक्ष, सदस्य व सदस्य सचिव यांच्याविरुद्ध प्रचलित असलेल्या महाराष्ट्र नागरी सेवा नियमातील तरतुदींसह फौजदारी कारवाई प्रस्तावित करण्याची कार्यवाही तातडीने नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी पार पाडावी.

०६. सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.अनौसं.१९३/२३/को.प्र.५, दिनांक ०२ ऑगस्ट, २०२३ व दि.१२ सप्टेंबर, २०२३ अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

०७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२३११०३१६४४०७०४१९ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(डॉ.सत्यनारायण बजाज)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रतः

- १) मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
- २) मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री(वित्त) महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा. उपमुख्यमंत्री(गृह) महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५) सर्व मा. मंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) मा. सभापती व उपसभापती, विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई.
- ७) मा. अध्यक्ष व उपाध्यक्ष, विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, विधानभवन, मुंबई.
- ८) मा. विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/विधानपरिषद, विधानभवन, मुंबई.
- ९) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) महालेखापाल- १ व २ (मुंबई/नागपूर) महाराष्ट्र राज्य
- १२) नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १३) संचालक, संचालनालय (लेखा व कोषागारे), मुंबई.
- १४) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १५) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
- १६) निवड नस्ती, कार्यासन म-१(धोरण) महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.